

LIETUVOS ISTORIJS BIBLIOGRAFINIAI ŠALTINIAI
(XIX a.— 1940 m. laikotarpio darbų apžvalga)

ALA MIEŽINIENĖ

Istorinės literatūros bibliografija užima reikšmingą vietą kitų šakinių bibliografijų tarpe. Jos svarbą apsprendžia istorijos, kaip visuomenės mokslo, aktualumas. Tarybinė istorinė bibliografija, naudodama specifinius mokslinės informacijos metodus ir literatūros rekomendavimo būdus, padeda vykdyti partijos ir vyriausybės istorijos mokslui keliamus uždavinius.

TSKP XXII suvažiavimo priimtoje programoje pabrėžiama, kad istoriniai tyrinėjimai yra vienas svarbiausių visuomenės mokslų uždavinių išplėstinio komunizmo kūrimo laikotarpiu. Istorijos mokslas turi sudaryti „mokslinį pagrindą vadovauti visuomenės vystymuisi“¹. TSKP programoje ir TSKP XXIII suvažiavimo medžiagoje nurodomos įvairių istorijos mokslo sričių mokslo tiriamojo darbo gairės, pabrėžiamas svarbus istorijos mokslo vaidmuo, komunistiškai auklėjant darbo žmones. TSKP CK nutarime „Dėl priemonių dar labiau išvystyti visuomenės mokslams ir pakelti jų vaidmeniui komunizmo statyboje“ sakoma, kad reikia žymiai pagerinti mokslinę informaciją istorijos mokslų srityje ir „išvystyti platų mokslinį ir masinį propagandinį darbą, paėmus jo pagrindu TSKP XXIII suvažiavimo nutarimus“².

Atlikdama mokslo tiriamojo darbo ir agitacines bei propagandines funkcijas, istorinė bibliografija kuo glaudžiausiai siejasi su šių nutarimų įgyvendinimu. Ji prisideda prie istorijos mokslo tiriamojo darbo išvystymo, tarnauja istorijos mokymo ir

mokymosi reikalams, padeda skleisti istorijos žinias ir istorijos mokslų pasiekimus plačiajai skaitytojų nespecialistų auditorijai. Todėl istorinei bibliografijai vystyti skiriamas didelis dėmesys.

Tarybinė Lietuvos istorijos bibliografija išaugo istorinės bibliografijos pasiekimų Tarybų Sąjungoje pagrindu. Tačiau istorijos mokslo vystymosi ypatybės Tarybų Lietuvoje, darbo kryptys ir tendencijos, atsispindėjusios istorinėje literatūroje, tiesiogiai paveikė Lietuvos istorijos bibliografiją, sąlygojo tam tikros tematikos ir paskirties darbų parengimą. Šiuo požiūriu istorinė bibliografija Tarybų Lietuvoje vystosi kaip istorijos mokslo pagalbinė šaka, turėdama jam pajungtus savo uždavinius bei tikslus. Be to, tarybinė Lietuvos istorijos bibliografija yra dalis visos bibliografinio darbo sistemos, kuri pokario metais buvo sudaryta Tarybų Lietuvoje, remiantis Tarybų Sąjungos patyrimu ir pavyzdžiu šioje srityje. Tarybinė Lietuvos istorijos bibliografija taip pat paremta pažangiomis ir demokratinėmis ikitarybinės istorinės bibliografijos tradicijomis.

Lietuvos istorijos bibliografijos vystymasis ikitarybiniais metais kol kas nebuvo plačiau tyrinėtas ir apibendrintas. Negausiuose to laikotarpio Lietuvos istorijos istoriografiniuose darbuose istorinės bibliografijos dalykai visai neličiami. Kai kurie Lietuvos istorijos bibliografijos klausimai buvo nagrinėti daugelyje V. Žuko straipsnių, skirtų bendrajai bibliografijai

¹ Tarybų Sąjungos Komunistų partijos programa. Priimta TSKP XXII suvažiavime. V., 1961. 116 p.

² Dėl priemonių dar labiau išvystyti visuomenės mokslams ir pakelti jų vaidmeniui komunizmo statyboje (TSKP CK nutarimas).—„Tiesa“, 1967, rugpjūčio 22.

ir įvairių jos krypčių raidos tyrinėjimams, taip pat praeities bibliografų veiklai nušviesti³.

Šiame straipsnyje apžvelgiamos svarbiausios Lietuvos istorijos bibliografijos vystymosi kryptys ir tendencijos ikitarybiniais metais, aptariami reikšmingiausi Lietuvos istorijos bibliografijos veikalai, išleisti Lietuvoje, Rusijoje ir Tarybų Sąjungoje nuo XIX a. pradžios iki 1940 m.

Lietuvos istorijos bibliografijoje atsispindėjo visa pažiūrų ir koncepcijų įvairovė, pasireiškusį to laikotarpio Lietuvos istorijos istoriografijoje. Dviem pagrindinėms ikitarybinės istoriografijos kryptims — dvarininkinei ir buržuazinei — Lietuvos istorijos moksle atstovauja daug lietuvių, rusų, lenkų, vokiečių istorikų darbų ir mažiau kitų kaimyninių tautų (pvz., baltarusių, latvių) Lietuvos istorijos tyrinėjimų. Kiekviena šių tautų istoriografinė mokykla skirtingai sprendžia ir traktuoja svarbiausius Lietuvos istorijos faktus, vadovaudamasi konkrečių to meto istorinių sąlygų padiktuotais klasiniais interesais ir politiniais motyvais.

Remiantis Lietuvos istorijos ir istoriografijos periodizavimu, Lietuvos istorijos bibliografinius šaltinius, išleistus nuo XIX a. pradžios iki 1940 m., reikia skirstyti į dvi pagrindines grupes. Pirmąją grupę sudaro Lietuvos istorijos bibliografijos darbai, išleisti nuo XIX a. pradžios iki 1917 m., antrąją — 1917—1940 m. Toks

skirstymas kuo glaudžiausiai susieja bibliografiją su istoriniu laikotarpiu, padeda suvokti to meto istoriografijos ir bibliografijos pagrindinių krypčių bei tendencijų ryšį, išaiškinti visuomenines bei mokslines istorinės bibliografijos funkcijas ir kt.

Specialiosios Lietuvos istorijos bibliografijos formavimosi procesas buvo ilgas ir sudėtingas. Jau XIX a. pradžioje Lietuvos istorikai skyrė nemažą dėmesį bibliografijai. Simonas Daukantas dirbo bibliotekinių darbų ir palaikė glaudžius mokslinius ryšius su žinomu rusų bibliografu V. Anastasevičiumi⁴.

Ypač čia minėtini nespausdinti ir tik iš dalies išlikę istoriko ir bibliografo J. Plioterio darbai. V. Žukas⁵ įrodo, kad J. Plioteriui priklausė vienas pirmųjų mėginimų sudaryti Lietuvos istorijos darbų bibliografiją⁶. J. Plioteris registravo jėzuitų, rašiusių apie Lietuvos istoriją, knygas.

Tačiau nuo lietuvių bibliografijos atsiradimo, siejamo su K. Nezabitauskio vardu⁷, iki XIX a. paskutinio ketvirčio Lietuvos istorijos bibliografija neišsikristalizavo į savarankišką lietuvių bibliografijos šaką. Specialiajai istorinei bibliografijai vystytis tuo metu nebuvo reikiamos bazės: Lietuvos istorijos mokslas žengė pirmuosius savo žingsnius, dar buvo tik bandoma suregistruoti lietuvių spaudą ir literatūrą apie Lietuvą. Nepaisant to, P. Kepeno⁸, J. Karlovičiaus⁹ ir kitų darbuose yra daug Lietuvos istorijos bibliografijos duomenų.

³ V. Žuko darbai nurodomi šio straipsnio išnašose — prie atskirų klausimų.

⁴ Žukas V. Rusų bibliografo V. Anastasevičiaus ryšiai su Lietuva.—„Bibliotekų darbas“, 1963, Nr. 1, p. 35.

⁵ Žukas V. J. Plioterio lietuvių bibliografijos ir spaudos istorijos darbai.—„Bibliotekinių kystės ir bibliografijos klausimai“, t. 2, 1962, p. 95—112.

⁶ Ten pat, p. 109.

⁷ Žukas V. K. Nezabitauskis — lietuvių bibliografijos pradininkas.—„Mokslo darbai“ (Vilniaus un-tas), t. 19. Ist.-filol. mokslų serija, t. 4, 1958, p. 183—193.

⁸ Кепен П. О происхождении, языке и литературе литовских народов. Статья, помещенная Петром Кепеном... в 3-й кн. собираемых им материалов для истории происхождения в России. Спб., 1827. 108 с. с табл.; Žukas V. P. Kepeno darbas „Apie lietuvių tautos kilmę, kalbą ir literatūrą“.—„Mokslo darbai“ (Vilniaus un-tas), t. 20. Ist.-filol. mokslų serija, 1958, t. 5, p. 153—165.

⁹ Karłowicz J. Proba bibliografii litewskiej. Rękopismy-Rozprawy: Sprawy zdania z Posiedzen Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętnosci, t. 2, 1875, p. 331—362; Žukas V. J. Karlovičiaus darbas „Lietuvių bibliografijos bandymas“.—„Vilniaus Valstybinio universiteto mokslinės bibliotekos metraštis. 1957“, 1958, p. 50—62.

Lietuvos istoriją nagrinėjanti literatūra atsispindi V. Mežovo¹⁰, brolių Lambinų¹¹, R. Estreicherio¹² bibliografiniuose veikuose. Pažymėtina, kad V. Mežovas, stambiausių XIX a. rusų istorinių ir kraštotyros bibliografijų autorius, padarė didelį poveikį lietuvių bibliografo S. Baltramaičio darbams.

Apskritai rusų bibliografijos raida XIX a. desiolgiai veikė lietuvių bibliografiją. Kapitalizmo vystymosi Rusijoje interesai ir mokslo poreikiai vertė kaupti literatūrą apie nacionalinius Rusijos rajonus ir tirtą istoriją. Todėl rusų istorikai ir bibliografai paskelbė nemaža Lietuvos istorijos bibliografijų, pvz., S. Barbaševio¹³, E. Volterio¹⁴ darbai, tokios dokumentų ir kitų Lietuvos istorijos šaltinių bibliografijos, kaip Vilniaus centrinio archyvo dokumentų aprašymas¹⁵, K. Vojensko surinkta istorinių šaltinių apie 1812 m. karą bibliogra-

fija¹⁶ (2—3 tomuose — Lietuvą liečianti medžiaga) ir kt. Nemažą vaidmenį Lietuvos istorijos bibliografijos vystymesi suvaidino įvairių mokslo draugijų veikla ir leidiniai¹⁷.

Ši pradinė bibliografijos vystymosi etapa užbaigė S. Baltramaitis, savo darbais apibendrinęs jo rezultatus. S. Baltramaičio „Bibliografijos medžiagos rinkinys Lietuvos geografijai, istorijai, teisės istorijai, statistikai ir etnografijai“ (I leid. 1891 m.; II leid. 1904 m.)¹⁸ ir jo parengta, bet neišspausdinta II bibliografijos dalis „Bibliografijos medžiagos rinkinys Lietuvos geografijai, istorijai, teisės istorijai, statistikai, etnografijai ir literatūrai nuo 1903 iki 1918 m.“¹⁹ padarė didelę įtaką tolesnei lietuvių bibliografijos apskritai ir istorinės bibliografijos atskirai raidai²⁰. Jo darbais rėmėsi kai kurie vėlesni istorikai ir bibliografai (P. Tarasenka ir kt.). S. Baltramaičio darbai — vienas iš svarbiausių lietuvių

¹⁰ Межов В. И. Русская историческая библиография за 1865—1876 включительно. Т. 1—6. Спб., 1882—1890.

¹¹ Ламбин П. П. и Ламбин Б. П. Русская историческая библиография. Спб., 1861—1864.

¹² Estreicher K. Bibliografija Polska. D. 1—4, Kraków, Wyd. Akad. Um., 1872—1916.

¹³ Барбашев И. А. Летописные источники для истории Литвы в середине века. Спб., 1888. 29 с.

¹⁴ Вольтер Э. Обзор трудов по литовской этнографии (1879—1890).— «Живая старина», 1890, вып. 1, с. 37—42; вып. 2, с. 177—183.

¹⁵ Каталог древним актовым книгам губерний: Виленской, Гродненской, Минской и Ковенской. В., 1872. 861 с.

¹⁶ Военский К. А. Акты, документы и материалы для истории 1812 года. Т. 1—3. Спб., 1909—1912.

¹⁷ Зелен Д. К. Библиографический указатель русской этнографической литературы. О внешнем быте народов России. 1700—1910 гг. (Жилище. Одежда. Музыка. Искусство. Хозяйственный быт).— «Труды комиссии по составлению этнографических карт России». Спб., 1913, XXIX. 733 с. (Записки имп. Русского Географического общества по отделению этнографии. Т. 40. Вып. 1); Невзоров А. Прибалтийский край в русской литературе.— «Сборник ученого литературного общества при Юрьевском университете», т. 13, 1908, с. 1—40.

¹⁸ Балтрамайтус С. Сборник библиографических материалов для географии, истории, истории права, статистики и этнографии Литвы. 2-е изд. Спб., 1904. 616 с.; Сборник библиографических материалов для географии, этнографии и статистики Литвы. Спб., 1891. 289 с.

¹⁹ Сборник библиографических материалов для географии, истории права, статистики, этнографии и литературы Литвы с 1903 по 1918 г.— Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko universiteto Mokslinės bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 106.

²⁰ S. Baltramaičio veikla ir darbus tyrė V. Žukas, savo disertacijoje ir straipsniuose pateikęs visapusišką jų analizę bei vertinimą; žr. Žukas V. S. Baltramaitis ir jo bibliografiniai darbai. Disertacija filol. m. kand. laipsniui įgyti. Vadovas K. Jablonskis. V., 1960. 504 p.; S. Baltramaičio darbai lietuvių kraštotyros bibliografijos srityje.— „Mokslo darbai“ (Vilniaus un-tas), t. 32. Istorija, t. 2, 1950, p. 188—191; S. Baltramaičio kraštotyros bibliografijos darbų vertinimas ir II dalies paruošimas.— „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, t. 1, 1961, p. 111—124.

tautos feodalizmo ir kapitalizmo laikotarpio istorijos bibliografinių šaltinių.

Tačiau iki 1917 m. nei Lietuvoje, nei Rusijoje nebuvo organizuotos bibliografinių darbų rengimo sistemos, todėl ir darbai iš Lietuvos istorijos bibliografijos srities buvo daugiausia atsitiktinio pobūdžio. Jie parengiami atskirų mokslininkų ir kitų suinteresuotų asmenų, įstaigų bei draugijų iniciatyva. Lietuvos istorijos bibliografijos praktika XIX a. pabaigoje—XX a. pradžioje atitiko pagrindines to meto istoriografijos tendencijas (istorinės faktinės medžiagos kaupimas, pagalbinių ir specialiųjų istorijos sričių vystymasis, kraštotyris nacionalinių rajonų istorijos tyrimas ir kt.), apsprendusias ir pagrindines atitinkamos bibliografijos kryptis, ir jos turinį bei visuomeninę paskirtį.

Susikūrus Lietuvos buržuazinei valstybei, Lietuvos istorijos mokslas ir bibliografija iš esmės pasikeitė. Buržuazijos valdymo metu Lietuvos istoriografijai buvo būdingas Lietuvos praeities romantizavimas ir garbinimas, Vytauto kultas ir kt. Šios idėjos bei koncepcijos tiesiogiai atsispindėjo ir istorinėje bibliografijoje.

Lyginant su ankstesniu laikotarpiu, buržuazinėje Lietuvoje žymią pažangą padarė universalioji retrospektyvinė (V. Biržiškos

„Lietuvių bibliografijos“ 4 daly) ir einamoji (leidiniai „Knygos“ ir „Bibliografijos žinios“) bibliografija. Plačiai atspindėjusi Lietuvos istoriją nagrinėjančią literatūrą, universalioji bibliografija skatino ruošti specialiasias istorines bibliografijas.

Lietuvos istorijos bibliografijoje šiuo laikotarpiu vyrauja teminės retrospektyvinės rodyklės, atsiranda einamosios istorinės ir vienas kitas rekomenduojamosios bibliografijos darbų pavyzdys.

Retrospektyvinės rodyklės savo tematika daugiausia atspindėjo buržuazinės istoriografijos problemas: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpio istoriją ir Vytauto asmenybę²¹, Vilniaus krašto ir Mažosios Lietuvos istorijos bei tuometinės padėties²², karo²³, lietuvių religijos ir mitologijos klausimus²⁴. Be to, buvo išleista bibliografinių darbų lituanistine tematika, lietuvių ir kitų tautų istorinių kultūrinių ryšių klausimu²⁵, keletas istorikų personalių²⁶, archeologijos²⁷ ir etnografijos bibliografijų.

Teminių istorinės bibliografijos darbų medžiagą atskirais klausimais žymiai papildė kraštotyrinė bibliografija, pvz. M. Urbšienės darbai apie Vilnių ir Vilniaus kraštą, Klaipėdos kraštą bei kitas Lietuvos sritis²⁸. Jie pasižymi duomenų

²¹ *Ivinskis Z.* Vytauto Didžiojo darbų ir jo periodo bibliografija.—„Athenaeum“, 1931. Nr. 1, p. 88—122.

²² Leidiniai Vilniaus klausimu.—„Lietuvos aidas“, 1939, spalio 11; *Pakarklis P.* Vokiečiai apie Mažąją Lietuvą. K., 1935. 24 p.—Bibliogr.: p. 21—24; *Matusas J.* Mūsų istorinė literatūra apie Mažąją Lietuvą.—„Vairas“, 1935, Nr. 7/8, p. 326—365.

²³ *Ružancovas A.* Lietuvos karo bibliografija. 1917—1922. K., Karo mokslo skyrius, 1923. 89 p.; *Steponaitis V.* 1920 metų lenkų-rusų karas (Bibliografija). K., 1931. 15 p.—Prieš antr. aut.: V. S-tis.—Išsp. iš „Mūsų žinyno“, Nr. 78.

²⁴ *Ivinskis Z.* Bibliografinė senovės lietuvių religijos ir mitų medžiaga.—„Soter“, 1936. Nr. 2; Senovės lietuvių religijos bibliografija. K., 1938, 156 p.

²⁵ *Šapoka A.* Istorioji čekų literatūra ryšy su mūsų krašto istorija. K., 1932. 28 p.—Atp. iš „Praeities“.

²⁶ *Kisinas I.* Prof. E. A. Volterio bibliografija. B. v. ir m. 25 p.—Atp. iš „Tautos žodžio“, 1928, kn. V; Alberto Vyjuko Kojalavičiaus raštų sąrašas (iš Estreicherio).—„Tiesos kelias“, 1928, Nr. 1, p. 18—23.

²⁷ *Tarasenka P.* Lietuvos archeologijos medžiaga. K., 1928. 358, XXXII p. Sk. IV. Bibliografija, p. 270—311; Gimtoji senovė (Ieškojimas, pažinimas ir apsaugojimas). Šiauliai. „Kultūra“, b. m. 118 p., su iliustr.—Bibliogr.: „Archeologinė literatūra apie Lietuvą“, p. 111—114.

²⁸ *Urbšienė M.* Sąrašas aktualių knygų ir rašinių apie Vilnių ir Vilniaus kraštą. K., 1939. 46 p.; Klaipėdos krašto bibliografija (1900—1932).—Kn.: *Urbšienė M.* Klaipėdos krašto istorijos paraštėje. K., 1934, p. 51—75; Suvalkų trikampis ir raštai apie jį. K., 1939. 24 p.

gausumu ir įvairumu (istoriniai šaltiniai, tyrinėjimai, lituanika), plačiais chronologiniais rėmais, gera sudarymo metodika. Nors šie kraštotyriminiai darbai ir neišsemia visos esamos medžiagos viena ar kita tema, tačiau kartu su atitinkamomis istorinėmis bibliografijomis jie turi svarbią informacinę reikšmę Lietuvos istorijos tyrinėtojams.

Buržuazinės Lietuvos istorikų draugija, Valstybinė centrinė biblioteka ir kitos kompetentingos įstaigos bei organizacijos dėl įvairių priežasčių istorinės bibliografijos srityje nieko nenuveikė. Todėl istorinių bibliografijų parengimas ir leidimas buržuazinėje Lietuvoje buvo privačios iniciatyvos, o ne valstybinis reikalas. Paskelbtieji darbai daugiau rodo asmeninius autorių mokslinius interesus, politinius įsitikinimus ir bibliografų darbo sąlygas bei galimybes.

Pažangių mokslininkų ir bibliografų darbai (K. Jablonskio, P. Pakarklio, P. Tarasenkos) turi išliekamąją vertę. Kai kurie iš jų labai padėjo susidaryti Lietuvos istorijos bibliografijos tradicijoms, vystyti atskiroms jos kryptims. Pvz., K. Jablonskio istorinės literatūros kasmetiniai sąrašai²⁹ padarė pradžią einamajai istorinei bibliografijai Lietuvoje. Jie pasižymi registruojamos medžiagos platumu (istoriografija lietuvių, lenkų, rusų, ukrainiečių, baltarusių, vokiečių ir kitomis kalbomis), aiškium ir tiksliu literatūros klasifikavimu. K. Jablonskio paskelbtos bibliografijos yra panašios į rusų istorikų Gotjės ir Maleino periodiškai skelbtas istorinės literatūros bib-

liografijas žurnaluose „Ruskaja mysl“ („Rusų mintis“), „Istoričeskie izvestija“ („Istorinės žinios“) šio amžiaus pradžioje, atrodo lyg jų tęsinys, pritaikytas Lietuvai. Jo darbas neliko nepastebėtas ir susilaukė pasekėjų: P. Steponaitis paskelbė Lietuvos archeologinės 1935 m. literatūros sąrašą³⁰, I. Kisinai—1935 m. periodikos bibliografiją³¹ ir kt.

1917—1940 m. Lietuvos istorijos bibliografijos darbus skelbė ne tik istorikai ir bibliografai, dirbę Lietuvoje, bet ir kitų ideologinių pozicijų bei istoriografinių mokyklų atstovai: Tarybų Sąjungos, Lenkijos, Vokietijos mokslininkai, kaimyninės buržuazinės Latvijos istorikai ir kt.

Tarybų Sąjungoje tuo metu vykdomuose Lietuvos istorijos tyrimuose reikėsi pažangiausios Lietuvos istorijos koncepcijos. V. Kapsuko, Z. Angariečio, S. Matulaičio, V. Pičetos ir kitų mokslininkų darbai Lietuvos istorijos klausimais buvo pagrįsti marksistine metodologija. Visa tai atsispindėjo ir Tarybų Sąjungoje išleistuose Lietuvos istorijos bibliografijos darbuose.

Marksistiniam Lietuvos istorijos aiškinimui, esamos istoriografijos įvertinimui, atskiriems istorijos bibliografijos klausimams ir jos praktikai nemaža vietos buvo skiriama pažangiojoje ir komunistinėje lietuvių periodikoje, leistoje Tarybų Sąjungoje 1919—1940 m. („Komunistas“, „Kibirkštis“ (nuo 1931 m.—„Priekalas“), „Raudonasis artojas“ ir kt.)³². Pvz., „Priekale“ buvo gerai išvystyta kritinė istorinė bibliografija. Čia paskelbtose Lietuvos istorijos veikalų recenzijose³³ ir kituose

²⁹ *Jablonskis K.* 1928 ir 1929 metų Lietuvos istorijos bibliografija. K., 1930. 12 p.; 1930 ir 1931 metų Lietuvos istorijos bibliografija, K., 1933. 11 p.

³⁰ *Steponaitis P.* Lietuvos proistorės darbų apžvalga 1935 m.—„Vairas“, 1936, Nr. 1, p. 85—87.—Parąšas: P. S-tis.

³¹ *Kisinai I.* Lietuvos ir užsienio lietuvių kolonijų 1935 m. periodika. Bibliogr. rodyklė. K., 1936. 22 p. (Vytauto Didžiojo b-kos leid. Nr. 3).—Atsp. iš „Bibliografijos žinių“, 1936, Nr. 3 (51) ir 4 (52).

³² Šių leidinių medžiaga kol kas beveik nebibliografuota ir plačiau netyrinėta. Čia remiamės P. Saudargo bibliografija: *Saudargas P.* Žurnalas „Priekalas“ (bibliografija) (1931—1938 m.). Diplominis darbas. Vadovas filol. m. kand. V. Žukas. V., 1961. 388 mašinarščio l. (Vilniaus Valst. V. Kapsuko un-tas, Bibliotekininkystės kat.).

³³ *Kapsukas V. A.* Lietuvio „Lietuvos darbininkų judėjimo istorija“.—„Priekalas“, 1932, Nr. 6, p. 239—240; 1932, Nr. 8, p. 321—324; Dėl A. Lietuvio Morauskio atsiminimų.—„Priekalas“, 1931, Nr. 5, p. 206—208; *Angarietis Z.* Nesmagu atsiminti. Vietoj recenzijos. (Liečiama knyga „Antroji Lietuvos vyriausybės konferencija“, V., 1919.)—„Prieka-

straipsniuose³⁴ vadovaujamosi marksistinė metodologija, pabrėžiamas marksistinės Lietuvos istorijos trūkumas ir reikalingumas propaguoti istorijos žinias.

„Priekale“ paskelbtos istorinės literatūros teminės bibliografijos³⁵ tarnauja klasinės ideologinės ir politinės kovos reikalams, pasižymi turinio kryptingumu ir politiniu aktualumu, turi pabrėžtą rekomenduojamąjį pobūdį. Šios bibliografijų ypatybės ypač ryškios einamuosiuose ir retrospektyviniuose pagrindinėse spaudoje, LKP ir LKJS bei kitų pažanginių leidinių sąrašuose, bibliografijose, apžvalgose, informacijose apie naują istorinę literatūrą³⁶ ir t. t. Visa tai leidžia teigti, kad 1919—1940 m. komunistinėje spaudoje buvo sukurtos rekomendacinės bibliografijos istorijos klausimais tradicijos ir padėti istorinės bei revoliucinės literatūros bibliografavimo pagrindai.

Vilniaus Valst. V. Kapsuko universitetas
Bibliotekininkystės ir mokslinės
informacijos katedra

Be to, Tarybų Sąjungoje tokioje specialioje istorinėje periodikoje, kaip „Krasnyj archiv“ („Raudonasis archyvas“), „Proletarskaja revoliucija“ („Proletarinė revoliucija“), „Problemy istoričnokvedenija“ („Istorinių šaltinių studijavimo problemos“) ir kt., paskelbta nemaža Lietuvos istorijos bibliografinių šaltinių. Iš stambesnių bibliografijų paminėtinas TSRS Mokslų akademijos Archeografijos instituto bibliografinis veikalas „Medžiaga XVI—XVII a. TSRS tautų istorijos bibliografijai“³⁷, kurio žymi dalis skirta Lietuvos istorijai.

Vadinasi, Tarybų Sąjungoje buvo padėti marksistinio Lietuvos istorijos mokslo pagrindai ir parengti pirmieji tarybiniai Lietuvos istorijos bibliografijos darbai. Tolesnį tarybinės Lietuvos istorijos bibliografijos vystymąsi nulėmė istorijos mokslo pasiekimai Tarybų Lietuvoje.

Iteikta
1970 m. sausio mėn.

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ИСТОЧНИКИ ПО ИСТОРИИ ЛИТОВСКОЙ ССР ОБЗОР ТРУДОВ, ИЗДАНЫХ ДО 1940 ГОДА

Резюме

А. МЕЖИНЕНЕ

Библиографические источники по истории Литовской ССР, изданные до 1940 года, разделяются на две основные группы: 1) библиографии, изданные до 1917 года, и 2) библио-

las“, 1936, Nr. 8, p. 518—521.—Parašas: M. B.; Rec.: *Pušinis A.* Matulaitytė K. Lietuviai fašistinės Lenkijos priespaudoj. [Minskas, 1936].—„Priekalas“, 1937, Nr. 4, p. 266—269.—Parašas: Bekampis A.; Rec.: *Skardžius V.* Norkus J. Vitautas didis Lietuvos kunigaikštis. Istorijos skaitymai. [K., 1931].—„Priekalas“, 1932, Nr. 4, p. 163—167.

³⁴ *Angarietis Z.* Apie Lietuvos istoriją. „Priekalas“, 1936, Nr. 7, p. 410—415; *Matulaitis S.* Istorija ir jos reikšmė revoliuciniam proletariatui.—„Priekalas“, 1936, Nr. 4, p. 217—221.

³⁵ *Kapsukas V.* Vakarų Baltarusijos KP leidiniai lietuvių kalba.—„Priekalas“, 1933, Nr. 6, p. 321—322.—Parašas: V. K.; Kas jau yra parašita (Knygų ir straipsnių apie LKP sąrašas prie atsišaukimo LKP penkioliktųjų metinių progai).—„Priekalas“, 1933, Nr. 5, p. 263—264; Marksistinė lietuvių literatūra apie „Aušrą“.—„Priekalas“, 1933, Nr. 3, p. 139—140; Markso ir Engelso raštai lietuvių kalba.—„Priekalas“, 1933, Nr. 4, p. 203—204.

³⁶ Paskutiniai LKP leidiniai. Periodinė spauda.—„Priekalas“, 1937, Nr. 2, p. 126—127; Lietuvos palėpinės spaudos paskutiniai leidiniai.—„Priekalas“, 1937, Nr. 7, p. 452—455; 1937, Nr. 12, p. 773—777; *Ragėnas A.* Revoliucinė spauda Lietuvoje 1934 m.—„Priekalas“, 1935, Nr. 1, p. 41—44; Palėpinė spauda Lietuvoje 1935 m.—„Priekalas“, 1936, Nr. 4, p. 253—255; —Kas ruošiamas spaudai (Informacija apie V. Kapsuko, Z. Angariečio, K. Poželos knygas 1918—1919 m. revoliucijos Lietuvoje klausimu).—„Priekalas“, 1933, Nr. 5, p. 264.

³⁷ Материалы для библиографии по истории народов СССР XVI—XVII вв. Л., 1933. 355 с. (Акад. наук СССР. Труды историко-археологического ин-та, вып. 4).

графические источники, изданные в период 1917—1940 гг. Такое деление помогает связать историю библиографии с процессом развития исторической науки, выявить ее связь с основными историографическими направлениями и тенденциями того времени, выяснить общественные и научные функции библиографии.

Специальная библиография по истории Литвы прошла долгий и сложный процесс формирования. Уже историки Литвы начала XIX века уделяли значительное внимание предмету библиографии. В этом смысле особо надо отметить неопубликованные и уцелевшие только частично труды историка и библиографа И. Плетериса. Но со времени возникновения национальной библиографии (оно связано с именем К. Незабитаускаса) до последней четверти XIX века библиография по истории Литвы не стала самостоятельной отраслью литовской библиографии, так как для ее развития в этот период не было необходимой научной основы: историческая наука сделала свои первые шаги, а в библиографии предпринимались первые попытки учесть печать на литовском языке и литературу о Литве. Этот первый этап развития библиографии завершил С. Балтрамайтис, чьи работы имели большое влияние на дальнейшее развитие всей литовской и, в особенности, исторической библиографии.

В XIX веке прямое влияние на развитие литовской библиографии имела русская библиография. Интересы развития капитализма в России и потребности науки способствовали собиранию литературы о национальных районах России и исследованию их истории. Однако до 1917 г. как в Литве, так и в России не было организованной системы библиографических работ, поэтому и библиографии по истории Литвы этого периода носят случайный характер.

В Литовском буржуазном государстве основные концепции литовской историографии, а также и библиографии по истории Литвы существенно изменились. В библиографии этого периода преобладают тематические указатели, появляются работы текущей и рекомендательной исторической библиографии. Ретроспективные указатели по своей тематике в большинстве отражают проблематику литовской буржуазной историографии.

В 1917—1940 гг. библиографические работы по истории Литвы создавались не только историками и библиографами буржуазной Литвы, но также и историками буржуазной Латвии, Польши, Германии и др.

Самые передовые концепции историографии в этот период формулируются в исследованиях истории Литвы, осуществленных в Советском Союзе. Опубликованные здесь труды В. Капсукаса, З. Ангаретиса, С. Матулайтиса, В. Пичеты и других историков основаны на марксистско-ленинской методологии.

Немалое место формированию марксистской историографии истории Литвы, оценке исторической литературы, вопросам исторической библиографии и ее практике уделялось в коммунистической литовской периодике, издававшейся в Советском Союзе в 1919—1940 гг.— в журналах „Komunistas“ («Коммунист»), „Kibirkštis“ («Искра»), с 1931 г.— „Priekalas“ («Наковальня»), „Raudonasis atojas“ («Красный пахарь») и др. В этих изданиях созданы традиции советской рекомендательной библиографии по истории Литвы, здесь заложены основы библиографирования историко-революционной литературы. Дальнейшее развитие советской исторической библиографии по истории Литвы обусловили успехи исторической науки и достижения всей системы библиографической работы в Советской Литве.

BIBLIOGRAPHICAL SOURCES ON THE HISTORY OF LITHUANIA (Survey of works for the period from the 19th century to 1940)

A. MIEŽINIENĖ

Summary

In the present article are shown the main trends and tendencies in the development of bibliography on the history of Lithuania and are reviewed the most important bibliographical works on the history of Lithuania published in Lithuania, Russia and in the Soviet Union from the beginning of the 19th century to 1940.

Bibliographical sources on the history of the Lithuanian SSR published until 1940 are divided into two major groups:

1) bibliographies on the history of Lithuania published until 1917, and 2) bibliographical sources on the history of Lithuania published during the period from 1917 to 1940. Such a division helps to connect the history of bibliography with the development of historical science, to reveal its connection with the main trends and tendencies of historiography and bibliography of that time, to ascertain scientific and social functions of historical bibliography, etc.

The bibliography on the history of Lithuania has passed a long and complicated process of formation. The article shows its historical development depending on the concrete historiographical achievements of a certain period, on the scientific needs as well as on the class and political interests of the society. In various bibliographical sources abundant literature on the history of Lithuania has been registered, much experience in methods of bibliographing

has been gained, all principal genres of historical bibliography have been promoted. Bibliographical sources on the history of Lithuania published from the beginning of the 19th century to 1940 are of great scientific and practical importance. Soviet bibliography on Lithuanian history leans upon the progressive and democratic traditions of the pre-socialist Lithuanian historical bibliography.